



Lifelong
Learning
Programme

With the support of the Lifelong Learning Programme of the European Union

**„Identifying Barriers in Promoting the European Standards and Guidelines
for Quality Assurance at Institutional Level“**

IBAR

Agreement number – 2010 – 4663/001 - 001

WP12

Quality and Secondary Education
National study – Latvian version
2013

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

IBAR PROJEKTS

DK 12

—

Latvijas Nacionālais ziņojums

KVALITĀTE UN VIDĒJĀ IZGLĪTĪBA

Pētniecības grupa: Dr. Alberts Prikulis, Dr. Agnese Rusakova, Dr. Andrejs Rauhvargers

Rīgā, 2013. gada jūnijā

IEVADS UN METODIKA

Augstākās izglītības kvalitāte ir tieši atkarīga no tā, kādu materiālu tā saņem no vidējās izglītības kā absolventus – cik labi viņi sagatavoti, lai varētu sekot līdzi mācību procesam, cik gludi viņi var tikt pāri pārejas līnijai un pārslēgties uz jaunu – studenta lomu ar citādām prasībām pēc individuālām izvēlēm un neatkarīgiem lēmumiem. Šis pētījums ir mēģinājums apzināt faktorus, kas ietekmē šo pāreju un izdibināt, kas būtu darāms, lai šo pāreju padarītu vieglāku, lai tas nāktu par labu augstākās izglītības kvalitātei.

Līdzīgi kā iepriekšējos darbu komplektos mēs pētījām politikas dokumentus valsts un iestāžu līmenī, intervējām augstskolās cilvēkus, kuri atbild par iekšējās politikas veidošanu un iekšējo kvalitātes nodrošināšanu un par darbu ar pirmā kursa studentiem. Šajā darbu komplektā mēs arī mēģinājām konstatēt, kas notiek pārejas līnijas otrā pusē, tāpēc intervējām cilvēkus skolās un tos, kuriem ir ietekme uz vidusskolām. Kopumā intervējām 10 cilvēkus dažādos vadības līmeņos un 16 docētājus, kas darbojas ar pirmkursniekiem, 8 cilvēkus no skolām un 4 no citam iestādēm, kam sakars ar vidusskolu politiku. Kā iepriekš, pētītās 4 augstskolas pārstāvēja mazas (2), lielas (2), plaša profila (2) un specializētas (2), valsts (3) un privātas (1) iestādes.

Latvijas Universitāte	LV	valsts	liela	plaša profila
Biznesa augstskola „Turība”	LV	privāta	vidēja	specializēta – biznesa profils
Latvijas Jūras akadēmija	LV	valsts	maza	specializēta – tehnisks profils
Rēzeknes Augstskola	LV	valsts	maza	plaša profila

Iztaujātās vidējās izglītības iestādes bija vispārēja tipa, vidējās profesionālās un vidējās ar specializāciju, viena no tām privāta skola. Intervijām galvenokārt izmantojām Lielbritānijas grupas sastādītos jautājumus, bet arī taujājām pēc plašāka skata uz attiecībām starp vidējo un augstāko izglītību, īpaši par mērķiem un kvalitātes problēmām.

VALSTS POLITIKA ATTIECĪBĀ UZ VIDĒJĀS UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS SASKARI

Izglītības likums [1] nosaka, ka vispārējās izglītības mērķis ir sagatavot jauniešus dzīvei, darbam un izglītības turpināšanai. Izglītības turpināšanu pēc vidusskolas parasti saprot kā augstāko izglītību; tomēr Likumā tas nav skaidri pateikts un līdz ar to var tikt apstrīdēts. Likums paredz pamatskolas un vidusskolas līmenī vairākus programmu tipus, ietverot arī pedagoģiskās korekcijas programmas jauniešiem, kam dažu priekšmetu apguvei vajadzīga īpaša piepūle; tomēr šādas programmas tiek praktizētas tikai pamatskolas līmenī un nevis pārejot uz augstāko

izglītību. Likums par vispārējo izglītību [2] nosaka, ka atzīmes vidējās izglītības apliecības atzīmes ir pamats konkursam augstākās izglītības pakāpēs. Latvijas izglītības sistēmā ir 2 tipu izglītības iestādes: vispārējās (3 gadi) un profesionālās (4 gadi); vispārējā izglītībā ir 2 tipu skolas: vidusskola un ģimnāzija, bez tam tajās var būt programmas ar kāda priekšmeta vai priekšmetu grupas padziļinātu apguvi. Visos gadījumos beidzēji kārtā centralizētos eksāmenus vienā vai vairākos eksāmenos un saņem vidējās izglītības apliecību, kura dod viņiem tiesības pieteikties jebkuram augstākās izglītības tipam. Profesionālās vidusskolas beidzēji kārtā arī kvalifikācijas pārbaudījumus un saņem sertifikātus strādāšanai par speciālistiem kādā noteiktā profesijā. Augstskolas var noteikt reflektantiem kādus papildu kritērijus, bet attiecībā uz vispārējās izglītības priekšmetiem tām ir jābalstās uz centralizēto eksāmenu atzīmēm vai (ja tādu nav) uz atzīmēm liecībās. Centralizēto eksāmenu atzīmes balstās uz salīdzinošajiem snieguma līmeņiem konkrētajā gadā līdzīgi sākotnējai idejai ECTS atzīmēm un neparāda absolūto līmeni pēc noteiktajiem kritērijiem. Tas nozīmē, ka principā atzīmes dažādu gadu starpā nav salīdzināmas. Centralizēto eksāmenu atzīmes pēdējā laikā ir diskusiju priekšmets starp ieinteresētajām pusēm, un izrādās ka augstskolām ir citādāks viedoklis nekā Valsts izglītības satura centram, kurš ir atbildīgs par eksāmenu organizēšanu un saturu, un patiesībā augstskolas dod priekšroku idejai par atgriešanos pie iestājpārbaudījumiem, kādi tie bija agrāk.

Vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu akreditācijas sistēma tika izstrādāta pirms 10 gadiem Pasaules Bankas projekta ietvaros. Tajā ir 22 kritēriji, un daļu no tiem novērtē tikai aprakstošā veidā (sniegums centralizētajos eksāmenos un atzīmes vidējās izglītības apliecībās). Izglītības iestādes tiek akreditētas uz 6 vai 2 gadiem, un šajā plānā kvalitātes apliecināšanas sistēma ir līdzīga augstākajai izglītībai. Atšķirība ir tā, ka ekspertus komplektē no skolu vadības un tie nenāk no ārzemēm; tas rada zināmus ierobežojumus ekspertu spriedumiem, jo mazā valstī ir ļoti iespējams, ka nākamreiz skolu vadītāji nonāks pretējās pozīcijās (šodienas izvērtētāji nākamajā reizē kļūs par izvērtējamiem). Akreditāciju veic IZM padotības iestāde.

Blakus tam pastāv vēl skolotāju novērtēšana; tā notiek, galvenokārt uzskaitot viņu iesaisti dažādos profesionālās pilnveidesursos, sadarbības projektos un viņu darbību un lomu mācību un metodiskā darba vadīšanā reģiona vai valsts līmenī. Skolotājiem piešķir “kvalitātes pakāpes” kas ietekmē viņu algu un uzdevumus, ko viņi saņem. Attiecīgie kritēriji ir izstrādāti ESF projekta ietvaros, bet sistēma ir izveidota tikai izmēģinājuma veidā; Izglītības likums patlaban tiek revidēts, un sistēmas galīga izveide notiks ar MK noteikumu palīdzību. Viens no faktoriem, kas ietekmē skolotāju kvalitāti ne tai labākajā virzienā, ir skolotāja profesijas zemo prestižu (galvenokārt algu līmeņa dēļ); tas noved pie zemas konkurences uz skolotāju sagatavošanas studiju vietām un zemām atlases prasībām. Jau gadiem ilgi tas ir bijis iemesls bažām, un valsts politika bija pozitīvi tendēta pārmaiņām uz labu, tomēr nelaimīgā kārtā to novilcināja ekonomikas krīze; patlaban skolotāju algas ir atkal akūts jautājums valdības plānos.

Valsts politika par iestāšanos augstskolās balstās pirmām kārtām uz 2 likumiem – Izglītības likumu [1] un Augstskolu likumu [3]; procedūru nosaka MK noteikumi [4]. Vispār nevienam vidējo izglītību pabeigušajam nav ierobežojumu turpināt izglītību augstskolā, izņemot to, ka

valsts finansē tikai ap 1/3 no studiju vietām, bet pārējiem jāatrod līdzekļi studiju apmaksai. Lai gan teorētiski „budžeta vietas” ir domātas reflektantiem ar augstākām atzīmēm, praksē sistēma nav optimāla nedz studentiem, nedz valstij, jo tā nenodrošina vienlīdzīgu apiešanos visos studiju virzienos, un ir nozares ar augstāku konkursu un augstāku atzīmju sliekšni un nozares praktiski bez konkursa; patlaban notiek diskusija par to, kā finansēšanas mehānismu mainīt, lai visas ieinteresētās puses būtu labāk apmierinātas.

Tas ir cieši saistīts ar karjeras izglītības politiku. Ir konkrēti pasākumi, lai jau pamatskolā iepazīstinātu jauniešus ar dažādiem iespējamiem apmācība un darba ceļiem; tomēr vispārējā tendence vairākus ir mērķēta uz vispārējo izglītību un pēc tam uz augstāko izglītību, atstājot profesionālajai izglītībai akadēmiski mazāk sekmīgos. Šo tendenci pastiprina nesen ieviestais princips „nauda seko skolēnam”, liekot vispārējās vidējās izglītības iestādēm cīnīties par to, lai skolēnus paturētu savās sienās cik vien ilgi iespējams un nepalīdzēt viņiem izvēlēties citādāku gaitu. Ir arī karjeras informācija un konsultēšana valsts līmenī, taču pēc savas dabas tā nevar aizsniegties līdz katram skolēnam un vecākam, un pilnu labumu no tās var gūt tikai tie, kuri izrāda īpašu interesi.

INSTITUCIONĀLĀ POLITIKA KVALITĀTEI UN PĀREJAI NO VIDĒJĀS IZGLĪTĪBAS UZ AUGSTĀKO IZGLĪTĪBU

Augstskolām nav īpašu politikas dokumentu attiecībā uz pāreju no vidējās uz augstāko izglītību. Politika izpaužas caur darbībām, kas vērstas uz vidusskolām, uzņemšanas noteikumiem un darbu ar pirmkursniekiem. Augstskolām šim nolūkam nav īpaša finansējuma no valsts budžeta un akadēmiskais un administratīvais personāls organizē sadarbību kā daļu no ikdienas darba pienākumiem. Reģionālajās augstskolās sadarbību mēdz atbalstīt pašvaldības (var atzīmēt Rēzeknes Augstskolu, kam ir regulāras tikšanās ar skolām un pašvaldību). Uz skolām vērstie pasākumi ir vai nu informatīvi, stāstot jauniešiem, ko viņi var sagaidīt augstskolā un konkrētajā studiju jomā, vai motivējoši – rosinot interesi attiecībā uz konkrētu profesiju vai konkrētam studiju jomu. Informācija tiek piedāvāta interneta vietnēs vai ar materiāliem, kas tiek izdalīti skolām. Viens no regulāri šim nolūkam izmantotiem pasākumiem ir „Skola 20xx”, kas Rīgā tiek organizēts jau 10 gadus. Augstskolām un fakultātēm ir savi stendi un akadēmiskais personāls un studenti tajos atbild uz skolēnu un viņu vecāku jautājumiem. Ir arī citi vietēja un valsts līmeņa pasākumi – publikācijas laikrakstos, atvērto durvju dienas, braucieni uz skolām. Motivējošie pasākumi ietver olimpiādes pa priekšmetu nozarēm; dabas zinībās un matemātikā tās ir bijušas populāras jau ilgu laiku, bet tagad tās ir arī citos priekšmetos; īpaši jāatzīmē pēdējos gados lielu atsaucību ieguvušais konkurss „Enkurs”, kuru organizē Latvijas Jūras akadēmija kopā ar Latvijas Jūras administrāciju – tas dod iespēju jauniešiem izjust jūrniecības profesijas un palīdz komplektēt labākus reflektantus akadēmijai un koledžām. Vēl viens virziens ir t.s. Mažās universitātes, ko organizē dabas zinību fakultātes un kurās tiek organizētas nodarbības dažādos novados, koncentrējoties uz jauniešus interesējošām tēmām. Vēl viens pasākums ir t.s. skolēnu

pētnieciskais darbs, ko organizē priekšmetu skolotāji sadarbībā ar Rīgas un reģionālajām augstskolām.

Augstskolas neko daudz nevar izdarīt skolēnu un vecāku atbalstam pārejas periodā no vidējās uz augstāko izglītību. Atkarībā no skolotāju iniciatīvas ir neoficiāli pasākumi lai palīdzētu skolēniem pielāgoties nākamajām studijām, bet tie parasti ir vērsti uz spējīgākajiem skolēniem. Reģionālajās augstskolās, kur šie divi sektori darbojas cieši kopā, ir arī īpaši pasākumi, lai palīdzētu vecākiem un skolēniem adaptēties (šādu projektu pirms gada finansēja RA, un ir domāts šādas darbības turpināt regulāri).

KĀRTĪBA UZŅEMŠANAI AUGSTSKOLĀS (ATSAUCES UZ DK6)

Augstskolas balstās uz vidējo izglītību. Atkarībā no skolu absolventu intereses par konkrēto studiju programmu, uz valsts budžeta apmaksātajām studiju vietām ir lielāks vai mazāks konkurss (vietu skaitu katrā studiju programmā nosaka IZM). Zināmu skaitu vietu finansē pašvaldības, īpaši reģionālajās augstskolās. Tam papildus fakultātes izlemj, cik studentus uzņemt par maksu. Privātajās augstskolās ir tikai maksas studenti (izņemot tās nozares, kurās valsts augstskolas studijas nepiedāvā), bet laiku pa laikam ir stipendijas, ko piedāvā dibinātāji vai uzņēmumi, lai pamudinātu labus absolventus studēt noteiktā uzņēmējdarbības joma. Šai ziņā situācija dažādās augstskolās ir ļoti atšķirīga. Arī augstskolas iekšienē tā ir atkarīga no konkrētās studiju jomas – no jauniešu intereses un no tā, kāda ir infrastruktūra un aprīkojums. Vispārīgi vairāk maksas studentu ir sociālajās zinībās, mazāk dabaszinībās un gandrīz nemaz nav inženierzinātnēs. Ekonomikas krīzes iespaidā samazinājās uzņemamo studentu skaits kopumā, un samazinājums attiecas tikai un vienīgi uz maksas studentiem. Problemātiski gadījumi ir tajās studiju jomās, kurās ir liels reflektantu pieplūdums ar zemām atzīmēm; prasības parasti ir pārāk augstas, lai varētu ar uzdevumiem tikt galā sekmīgi; tai pašā laika studentu skaits uz docētāju ir pārāk liels, lai varētu pienācīgā veidā palīdzēt grūtībās nonākušajiem. Grūtības pastiprina vēl arī tas, ka pirmajā kursā pasniedzamie priekšmeti ir nevis no tās fakultātes, kas atbildīga par konkrēto studiju programmu, bet no citam (piem., vispārīgā ķīmija medicīnas fakultātes studentiem). Rezultātā pirmajā kursā ir liels atbirums.

AUGSTSKOLU IEKŠĒJIE PASĀKUMI, LAI PALĪDZĒTU PIRMKURSNIEKIEM (AKADĒMISKIE, PERSONISKIE, ĢEOGRĀFISKIE, ADMINISTRATĪVIE UTT.)

Augstskolās ir īpaši pielāgots studiju plāns, iekārtojot pirmajā kursā vispārīgos priekšmetus un cenšoties – ja tas iespējams – atsvaidzināt vidusskolas priekšmetu zināšanas. Šī pieeja aprobežojas ar dažiem priekšmetiem, īpaši dabaszinībās un matemātikā. Dažos gadījumos augstskolas cenšas savu mācību programmu saturu pieskaņot vidusskolas beigu līmenim. Piem., valsts vēstures un kultūras priekšmetos mākslas un mūzikas akadēmijās. Šo pieeju iespējams īstenot skolotāju sagatavošanas fakultātēs, jo tajās ir zināšanu un savā ziņā arī cilvēkresursu

circulācija: skolu beidzēji kļūst par studentiem, pēc tam par skolotājiem, un daļa no viņiem pāriet uz augstskolu, lai gatavotu nākamos skolotājus. Vairākumā priekšmetu šī kustība ir lineāra: absolventi virzās uz akadēmiskiem amatiem, pētniecību vai ražošanu un skola vairs neatgriežas. Te augstskolas veido savas studijas atbilstoši citiem darba tirgus segmentiem, nevis skolām.

Dažās augstskolās ir tā saucamie kuratori – mācību spēki, laboranti un doktoranti darbojas kā padomdevēji, lai palīdzētu pirmkursniekiem atrast izeju no grūtībām (dažās LU fakultātēs; RA to plāno ieviest tuvākajā nākotnē). Docētājiem ir arī obligāti konsultāciju laiki, kad studenti var nākt un noskaidrot konkrētas tēmas. Gan skolas, gan docētāji uzskata, ka kuratorus vai līdzīga veida padomdevējus būtu jāpadara par vispārēju sistēmu, taču tam nolūkam augstskolām būtu vajadzīgi lielāki resursi. Mums nav šai ziņā drošu datu, taču vispārējā tendence ir tāda, ka tur, kur šāda sistēma ir ieviesta, atbiruma procents samazinās.

Fakultātes arī organizē ievadkursus, lai iepazīstinātu jaunus studentus ar augstskolas struktūru, studiju saturu, prasībām, atzīmju sistēmu, vērtēšanas veidiem u.tml. Šie pasākumi tomēr nenovērš galveno problēmu – jauniešu nepietiekamo prasmi patstāvīgi organizēt savas studijas.

Docētāju darbam ar pirmkursniekiem nav īpašu atsevišķu noteikumu vai kārtības. Vairākumā augstskolu nav arī īpašu kursu, kuros apmācītu docētājus darbam ar pirmkursniekiem (RA šai ziņā ir izņēmums). Tomēr, katram docētājam sākumā jāiziet obligāts kurss pedagoģijā un psiholoģijā, un tajā ir ietvertas arī zināšanas darbam ar iesācējiem; tā kā jaunie docētāji visbiežāk tiek norīkoti pie darba ar pirmkursniekiem, var arī sacīt, ka viņiem ir bijusi apmācība, kā ar šo uzdevumu tikt galā.

Nav īpašu sistēmu, lai sekotu līdz pirmkursnieku studiju virzībai; visās augstskolās tomēr ir datorizētas sistēmas, kurās tiek ievietoti un turēti dati par visām pārbaudēm, un tos analizē vidējā līmeņa vadība, lai veiktu koriģējošus pasākumus. Šādu pārbažu biežums dažādos priekšmetos ir dažāds atkarībā no katedru tradīcijām un docētāja darba stila. Ja netiek praktizēti bieži kontroldarbi vai mājas darbi, studentiem rodas priekšstats, ka jāapmeklē tikai obligātās nodarbības, patstāvīgais darbs tiek reducēts līdz minimumam, un izplatās valodas, ka ir ļoti maza noslodze; parasti tas notiek sociālo zinību priekšmetos, kur ir liels studentu skaits uz vienu docētāju. Dabas zinībās tradicionāli ir patstāvīgi laboratorijas darbi jau pirmajā kursā. Dažas fakultātēs tiek praktizēti apmeklējuma saraksti ko pēc katras nodarbības iesniedz katedrā vai dekanāta. Tas dod iespēju identificēt studentus, kas neapmeklē nodarbības un noskaidrot situāciju vai sniegt palīdzību (RA), lai novērstu agru atbirumu, kad studentiem vienkārši pazūd motivācija turpmākajām studijām. Konkrētie pasākumi var ietvert ieteikumu mainīt studiju programmu (ja izvēle ir izrādījusies kļūdaina) vai apmeklēt augstskolas psihologu (ja ir problēma ar adaptāciju).

VIDUSSKOLĒNU SAGATAVOŠANA, LAI VARĒTU GŪT MAKSIMĀLU LABUMU NO AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS IESPĒJĀM

Likums tiešā tekstā neuzliek par pienākumu vidusskolēnus sagatavot augstskolai. Frāze Izglītības likumā, ka jā sagatavo izglītības turpināšanai var tikt saprast arī kā turpināšana profesionālajā skolā, pašizglītība u.tml. Prasību galējais indikators ir centralizētie eksāmeni. Un vienmēr var iebilst, ka prasmes, kas konkrētā priekšmetā ir nepieciešamas, ir ļoti dažādas dažādās studiju jomās, un studentiem jāizvēlas studiju joma atbilstoši savai iepriekšējai sagatavotībai. Vispārējā problēma ar centralizētajiem eksāmeņiem no augstskolas docētāju viedokļa ir tā, ka atzīmes nebalstās uz kritērijiem, kas raksturo zināšanas absolūta veidā, un tāpēc tās nevar parādīt, vai zināšanu līmenis ir pietiekams (izņemot atzīmi F, kas ir nepietiekama); tāpat arī vispārējās prasmes netiek mērītas nemaz (eksāmeni ir centrēti uz konkrētu priekšmetu programmām un nemaz nemēģina, piemēram, pārbaudīt spēju apkopot un analizēt informāciju).

Situācija ir zināmā mērā pretrunīga. No vienas puses, augstskolas vēlētos augstu sagatavotības līmeni konkrēto programmu profilējošos priekšmetos, un vispārējais uzskats ir, ka skolu absolventi ir nepietiekami sagatavoti, izņemot tos, kas nāk no valsts ģimnāzijām. No otras puses, skolai jā mērķē uz ļoti plašu profilu, ta lai absolventi varētu izvēlēties jebkuru turpmāko mācību vai darba gaitu, un tas ir ļoti grūts uzdevums. Ir bijusi mēģinājumi jau vidusskolā sākt jauniešu specializāciju; diemžēl, tas noveda pie masveida izvairīšanās no „grūtajiem priekšmetiem” – dabaszinībām un matemātikas, un mēs joprojām vēl plūcam šīs kļūdainās stratēģijas augļus, jo mums ir nepietiekams skaits reflektantu ar labu sagatavotību studijām eksaktajos virzienos un tehniskajās zinātnēs.

Bez zināšanām ir vēl vesela rinda neparedzētu atšķirību ar ko jauniešiem jāstopas pārejot no skolas uz augstskolu. Pārceļšanās no vecāku dzīves vietas uz augstskolas kopmītni prasa atšķirīgas prasmes un atbildību; nodarbību plānojums ar „logiem” atšķirība no nepārtraukta stundu saraksta; darbošanās grupās, uzstāšanās prasme. To visu augstskolās māca, taču ne visiem studentiem šīs izmaiņas nākas viegli pieņemt. Dažādās augstskolās un dažādās fakultātēs ir dažādas iespējas kā ar to tikt galā; vispārīgi ņemot, mazās augstskolās un mazās fakultātēs situācija ir labāka, jo, pateicoties mazākam studentu skaitam, tur ir iespējama personiskāka pieeja (var pieminēt RA).

VIDĒJĀS UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS KVALITĀTES NODROŠINĀŠANAS SISTĒMU PRASĪBU SALĀGOŠANA

Formāli kvalitātes nodrošināšanas sistēmas vidējā un augstākajā izglītībā ir līdzīgas. Abos līmeņos akreditāciju organizē institūcija, kam ir IZM pilnvarojums. Skola sagatavo pašnovērtējuma ziņojumu, kuru izskata ekspertu grupa, un pēc tam notiek skolas apmeklēšana, lai novērotu, kā tiek organizēts mācību process. Pēc tam tiek rakstīts novērtējuma ziņojums ar ieteikumu skolu akreditēt uz 6 vai 2 gadiem vai vispār neakreditēt. Tā kā skolas ir akreditētas, jāuzskata, ka kvalitātes prasības tiek pildītas. Kas ir mazliet mulsinoši – vidusskolas, ģimnāzijas

un vidējās profesionālās izglītības iestādes vienlīdz labi izpilda prasības, lai gan laika resursi ir dažādi, un profesionālajām iestādēm jāizpilda priekšmetu standartu prasības gandrīz trīsreiz īsākā laikā nekā vispārējām vidusskolām. Acīmredzot vidējā izglītībā prasības tiek izprastas citādāk nekā augstākajā izglītībā.

Acīmredzama atšķirība ir tā, ka absolventu sekmīga pāreja uz augstskolu netiek uzskatīta par kvalitātes indikatoru (tā kā augstskolu beidzējiem sekmīga iekļaušanās darba tirgū). Tas, ka galējais indikators ir centralizēto eksāmenu atzīmes, nenodrošina gludu pāreju uz nākošo līmeni. Viens no soļiem uz labāku salāgošanu ir centralizēto eksāmenu atzīmju noteikumu modificēšana, konkrēti E līmeņa atzīmes sliekšņa paaugstināšana no 5% uz 10. (Varbūt tam būtu jāiet visai sistēmai cauri un jānosaka sliekšņi katram atzīmju līmenim līdz pat A, tā lai atzīmei būtu kvantitatīva vērtība, nevis tikai norāde, kurā grupā skolēns iekļaujas.)

Otra atšķirība ir veids, kā tiek vērtēti skolotāji. Augstskolās ir zināma nosliece uz zinātnisko publikāciju skaitu kā docētāja snieguma indikatoru, tomēr ir virkne parametru, kas tiešā veidā raksturo pedagoģisko meistarību, ietverot arī regulāru vērtējumu no studentu un kolēģu puses. Vidējā izglītībā nesen ieviestā metode vairāk izskatās pēc skolotāja portfolio komplektēšanas ar dažādiem dokumentiem. Arī skolēnu veiksmē dažādos konkursos nav uzticams rādītājs, tāpēc ka šāda sistēma ļauj atsevišķām skolām un skolotājiem „nosmelt krējumu” un tāpēc neparāda skolas pievienoto vērtību mācību procesā. It īpaši tas sakāms par lielpilsētām, kur skolotāji un skolēni var viegli pariet no skolas uz skolu,

PROCESI KUROS NOTIEK OFICIĀLA KOMUNIKĀCIJA STARP VIDĒJĀS UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS SEKTORIEM

Valsts līmenī nav procesu oficiālai komunikācijai starp šiem diviem sektoriem, Ja neskaita likumdošanu un centralizētos eksāmenus, skolu uzraudzību veic pašvaldības, bet augstskolas, savukārt, ir autonomas. Valsts līmenī organizētas vai finansētas darbības ietver pētījumus, mācīšanas tehnoloģiju un līdzekļu izstrādi, snieguma mērījumus atbilstoši dažām vispārāztītām metodēm (piem., PISA), bet tās neskar debates par politiku. Šajās darbībās, protams, ir iesaistīts augstskolu personāls, taču tā nav īsta komunikācija starp šiem sektoriem kā subjektiem.

Augstskolas organizē konferences un seminārus, kuros tiek apspriesta sadarbība starp vidējās un augstākās izglītības sektoriem. Parasti to dara augstskolas, kuras iesaistītas skolotāju sagatavošanā, piemēram, LU un RA. Šīs augstskolas ir iesaistītas arī skolotāju profesionālajā pilnveidē. Notiek sadarbība starp atsevišķām fakultātēm un skolām, organizējot olimpiādes atsevišķos priekšmetos. Partneri parasti ir skolas ar padziļinātu kāda priekšmeta apguvi. Reģionālajās augstskolās (RA) parasti tiek noslēgtas vienošanās ar reģiona skolām, paredzot regulārus sakarus. Tas ir īpaši svarīgi fakultātēm, kuras gatavo skolotājus, jo tās var sekmīgi organizēt studentu pedagoģisko praksi skolās. To var novērot arī LU Pedagoģijas un mākslas fakultātē.

KĀ PANĀKT EFEKTĪVĀKU VIDĒJĀS UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS SEKTORU SALĀGOJUMU

Ieteikumi labākam salāgojumam tiek adresēti galvenokārt valdības iestādēm. Tiek ieteikts pārskatīt skolas mācību grāmatu izstrādāšanas tradīcijas; pašreizējā sistēma mudina izdot katru gadu jaunas mācību grāmatas, un tas rada skolās nestabilitāti un mulšina vecākus. Skolas, protams, ir vairāk atkarīgas no mācību grāmatām nekā augstskolas, un lai varētu sasniegt salīdzināmus rezultātus, mācību grāmatu skaitu katrā priekšmeta vajadzētu ierobežot un tām vajadzīgas autoritatīvas rekomendācijas.

Augstskolām būtu jāklūst pašpaļāvīgākām. Nevienam ārējam ekspertam nebūs pietiekamu zināšanu par vietējo politisko, sociālo un saimniecisko ietvaru, kurā augstskola funkcionē, un augstskolām jāveido savas pašu stratēģijas, ietverot arī labāku salāgošanos ar vidējās izglītības sektoru. Viens no virzieniem ir labāk definēt augstskolas misiju un pieskaņot studiju programmu spektru un saturu šai misijai (tas ir arī viens no jautājumiem, par ko pašreiz IZM diskutē ar atsevišķām augstskolām. Tiek runāts par dažādiem augstskolu tipiem – zinātnes universitāti (iespējams LU) un reģionālo augstskolu (RA), kurām noteikti jābūt ar atšķirīgām prasībām reflektantiem un dažādām kvalitātes prasībām akadēmiskajā procesā; tas galu galā atspoguļosies arī attiecībās starp augstskolu un vidusskolu. Augstskolām jādomā arī par attiecībām ar ārzemju vidusskolām, jo ir tendence pieaugt reflektantu skaitam no ārzemēm (dažas augstskolas jau piestrādā pie šādām izmaiņām).

Ir vajadzīgs sistemātiskāks darbs attiecība uz tiesisko ietvaru, kas reglamentē skolu un augstskolu darbību. Un visupirms ir jāpārskata mērķu formulējums atsevišķos sektoros un izglītības tipos, jo patlaban tie izskatās fragmentēti.

Jāpārskata centralizēto eksāmenu sistēma, padarot to kritērijos balstītu. Tagadējā sistēma neiet kopā ar to, kā IZM sadala budžeta vietas augstskolās, neiesaistot reflektantus.

Tiek norādīts arī, ka arī esošo sistēmu varētu uzlabot ar mērķtiecīgāku finansējumu no valsts un pašvaldībām. Arī vajadzīgs lielāks finansējums infrastruktūras un aprīkojuma uzlabošanai augstskolās, īpaši ja notiek orientēšanās uz reflektantu piesaisti no attīstītajām valstīm.

ATSAUCES

1. 29.10.1998. likums "Izglītības likums", 17.11.1998.; Ziņotājs, 24, 24.12.1998.) [spēkā kopš 01.06.1999.]
2. Vispārējās izglītības likums 30.06.1999., "Ziņotājs", 14, 22.07.1999.
<http://likumi.lv/doc.php?id=20243>

3. 02.11.1995. likums "Augstskolu likums", 17.11.1995.; Ziņotājs, 1, 11.01.1996.) [spēkā kopš 01.12.1995.]

4. Noteikumi par prasībām, kritērijiem un kārtību uzņemšanai studiju programmās, Ministru kabineta noteikumi Nr.846, Rīgā 2006.gada 10.oktobrī.